

Tánczos Vilmos

GYIMESI ARCHAİKUS NÉPI IMÁDSÁGOK ÉS RÁOLVASÁSOK

A magyar néprajztudomány érdeklődése viszonylag későn, csak századunk hatvanas éveiben fordult az apokrif népi imák irányába. Néhány imaszöveget már korábban lejegyeztek ugyan (Kálmány Lajos, Bálint Sándor, Tálasi István, Domokos Pál Péter, Kallós Zoltán, Diószegi Vilmos stb.), és egy igen jelentős összefoglaló igényű tanulmány is megszületett (Bálint 1937), melynek bizonyos részkérdéseket sikerült tisztázni, de a műfaj igazi jelentőségét ekkor még nem ismerték fel. A hatvanas évek első felétől több kutató (Fettich Nándor, Szilávik Andor, Besenczi Sándor stb.) végzett rendszeres gyűjtőmunkát, s a rokonterületek kutatói is kapcsolatba kerültek az imádságműfajjal (Dömötör Tekla, Pócs Éva). Az igazi áttörést azonban Erdélyi Zsuzsanna intenzív könyvtári és terepmunkája jelentette, ami egyebek mellett azt is eredményezte, hogy a Néprajzi Társaság Folklór Szakosztálya 1970. február 11-én a hagyományos folklórműfajok közé sorolta az *archaikus népi imádságot*. Az országos összefoglalással megindult gyűjtés során több tízezer szöveget jegyeztek le, s a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című gyűjteményes kötet (Erdélyi 1974, 1976) méltán váltotta ki nemcsak a szűk szakmai tudományosság, hanem a teljes magyar művelődési élet érdeklődését.

A reprezentatív kötet megjelenítése azonban nem jelentette a terepmunka lezárását. Erdélyi Zsuzsanna figyelmét egyre inkább a műfaj történeti rétegeinek feltárása (Erdélyi 1971, 1979a, 1979b, 1980, 1984, 1985, 1990b, 1991), illetve az interetnikus kapcsolatok tisztázása (Erdélyi 1979c, 1984, 1992) kötötte le, de a gyűjtést, a levelezést sem hagyta abba (Erdélyi 1990a). Időközben néhány olyan gyűjtés is megjelent, melyek egy-egy kisebb néprajzi tájegység archaikus imádságyanyagát mutatták be (Polner 1978, 1985; Besenczi 1988; Salamon 1987; Silling 1992).

Az itt közreadott gyimesi gyűjtésű szövegek ez utóbbi szövegyűjtések sorát szándékoznak folytatni. Meggyőződésem, hogy a felbukkanó új változatok hozzásegíthetnek az imádságok archaikus motívumainak értelmezéséhez, a történeti összefüggések tisztázásához. Továbbá nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy ez az újonnan feltárt műfaj tartogat még kisebb-nagyobb meglepetéseket a kutatás számára. Annál is inkább, mert mindezedig sem Erdélyben, sem Moldvában nem került sor a magyarországihoz hasonló rendszeres, irányított gyűjtésre, s így egy-egy szöveg felbukkanását olykor csak a szerencsés véletlennek köszönhetjük.

Gyimesben 1980 óta végzek alkalmoszerű terepmunkát. Eddig 130 archaikus imaszöveget sikerült lejegyeznem. A gyűjtést nem tekintem le-

zártak, de úgy vélem, hogy ez az anyag is elegendő ahhoz, hogy képet alkothassunk a műfaj tájegységen belüli helyzetéről (pl. az előforduló motívumokról, motívumcsoportokról, imatípusokról, a szövegek használatáról stb.), annál is inkább, mert gyimesi imaszövegek már eddig is jelentek meg (Kallós 1966; Erdélyi 1976 1990a; Pócs 1986; Salamon 1987). (Ezekre a szövegközlésekre a továbbiakban az egyes imatípusok, motívumcsoportok bemutatásakor hivatkozom.) Az imaszövegek elemzését, a motívumok értelmezését nem tekintem feladatommak — erről több kitűnő tanulmány is született (Erdélyi 1971, 1976, 1985, 1988, 1991, 1992; Fetich 1971) —, legfőljebb utalok az egyes szövegek műfajon belüli helyére, elterjedtségére, esetleges feltűnő sajátosságaira stb.

A műfaji határokat viszonylag tágan értelmezem, ugyanis fontosnak tartom közölni azokat a szövegeket is, amelyek egy más szempontú műfaji osztályozás szerint ráolvasásoknak, vallásos népekeknek, kántáló énekeknek, vagy a középkori himnuszköltészet maradványainak tekinthetők, de amelyek eredetüket, motívumaikat illetően kétségkívül kapcsolatban állnak az archaikus imádságokkal. (A *Hegyet hágék...* szerkezete ugyancsak ezt a felfogást tükrözi.)

*

“Erős üdő mikor jó”

A vihar, jégeső elhárítását célzó imaszövegekben keverednek a mágikus és a misztikus képzetek, a legtipikusabb ráolvasó formulák igen gyakran társulnak keresztény szellemiséget árasztó fohászokhoz, könyörgésekhez.

- (1) Jézus, Márja, Szent József,
 megdicsőült lelkek,
 könyörögjetek
 értünk,
 mentsetek meg a veszedelmes üdőtől!
 Úgy müljon el a veszedelmes üdő,
 mind só a vízbe, viasz a tűzbe,
 gyertyaillatok ahogy elmúlnak!
 Lakózatok
 szentangyalok,
 kik munköt békességbe megőriznek. Ámen.

“Imádkozunk, s vegyük le a szent keresztet. S keresztet vetünk a felhőre, hogy múljon.” (Bilibók György, 1907, Bálványos pataka. 1981.jan.3.)

- (2) Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek
 nevében, ámmen! (keresztvetés szemben a viharral)
 Győzött Juda oroszlánja,
 szünjön meg a bűn hatalma,
 álé, álé, álelluja!
 Menjen a tengeren járó viharokra,
 ne jöjjön a mű szároz földünkre,
 menjen a tengeren járó vizekre,
 s ne üsse meg a mű fejünköt!
 Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek
 nevében, ámmen!

“Édesapámtól tanultam. S má rejám vannak kapva, nyáron jönek hogy csináljam. Me ha én ezt idefel megcsinálom, Ciherek pataka fejibe eloszlik az üdő!... Hát sokan jönek! Kivált ha rendjik van (=szénát szárítanak), jönek, s én elintem az üdőt... De a lejárnyom meg van ijedve: Édesanyám, intse, csak a fészit vagy a sollót (=sarlót) a kezibe ne vegye! Me én a fészivel intettem, s áhogy a fészit felhúztam, s vettem a keresztet vele, hát ingem úgy ütött a földhöz!” (Galaci Andrásné, 1919, Gyimesfelsőlök, Fő út. 1989.nov.29).

A fenti két szövegben megfigyelhető analógiás elvű mágia, illetve a vihar vagy jégeső lehetetlen helyre való elküldése többnyire együttesen jelentkezik azokban a szövegekben, melyek a természeti jelenséget valamiféle démonnak tulajdonítják, aminek megfékezését egy biblikus-mítikus szent előidőben lezajlott elhárítás újbóli felidézésével vélik megoldhatónak. Ez a szövegtípus meglehetősen gyakori Gyimesben (lásd még: Kallós 1966, 156., 2. és 3. szöveg; Pócs 1986.II.363., 458-459) alább — a szövegek hasonlósága miatt — csak két változatot közlök.

- (3) Elindult a Boldogságos Szépszüzanyám Máriám
 az ő áldott szent fijával.
 Talállá a záporessőköt.
 Kérdé: hová mentek, hová mentek, záporessők?
 Mű menyünk élőknek élő kenyere rontására.

Tütlak én tütököt a szent igékkel,
 ne menjetekek élőknek élő kenyere rontására,
 menjetekek el oda az erős kősziklákra
     s a hasztalan helyekre,
 hol a fekete kutyák nem ugatnak,
 fekete macskák nem nyávognak,
 fekete lovak nem nyerítettnek!
 Hetvenhétfelé szakadjatok az erős kőszálakra
     s a hasztalan helyekre!

“Szembefordulunk az üdövel, keresztet vetünk, s intsük: Hetvenhétfelé szakadjatok hasztalan helyekre!... Egyszer a küsebbik fíjamval, a menyemvel s a lejányomval a patak fesső felibe dógoztunk, takartunk. Erős üdő jött, s én csendbe végezni kezdtem az én beszédemet. De nem vette észre a fíjam addig, amíg utaján keresztet nem vettem. S aszondja: Édesanyám, megüttet a guttával! Mondom: Adjad, adjad azt a szénát, ne búsuld te a guttát!” (Bartos Tamásné Lakatos Ágnes, 1919, Görbe patak. 1990.aug.16.)

- (4) Megindult a Boldogságos Szüzmárijja a nagy kalastoromba,
 s megtalálkozott a jeges záporral.
 Hova mentek, hova mentek, jeges záporok?
 Menyünk a fekete földnek rontására!
 Jézus Krisztus kínszenvedéseire kérlek,
 térjetekek meg,
 menjetekek kősziklákra!
 Csapokra hulljatekok,
 ahol nem ártotekok a fekete földnek!

“Kostelegebe... János bácsi mondott így üdő ellen. Belévágta a fészüt így keresztesen a földbe, s mondta. ... Keresztet vetett esment, s akkor azt mondják eloszlott az üdő, de én nem tudom.” (Tankó Andrásné, Sánta Anna, 1932, Hidegség pataka 1989.szept.12.)

Az imaszövegek egyrészeében a keresztény tudattartalmak kerülnek előtérbe, a hangsúly nem a mágia kényszerítő erejére, hanem a könyörgésre tevődik át (6. szöveg), de ezek az imák is őrizhetnek bizonyos mágikus szemléletet. Az 5. számú szöveg szinkretikus volta abban áll, hogy az ima használója magát Jézust kéri fel a kipurancsoló típusú ráolvasás igéinek elmondására, az éghiháború elküldésére. (Lásd még: Pócs 1986.II. 412-413).

- (5) Ó nagyhatalmú Úristen,
ki megmutattad mind égen, mind földön hatalmasságodat,
midőn a föllegekről áldod szózatidat,
a hegyek fundamentumjait megindítottad,
mennyköveiddel, nyilaiddal rettentet a bűnösöket!
Ó, názáreti Jézus, zsidók királya,
ki szeleknek, köössőknek parancsoltál,
hogy sem határban, sem hajlékunkban kárt nem tesz,
parancsolj a mostan támadott égháborúnak,
szakadjanak el hegyekről hegyekre,
kősziklákról kősziklákra,
hol, ó Jézus, tebenned nem emlékeznek. Ámen.

“Én még lejánka vótam, édesanyám akkó tanyitott. Ezt nem sokan tudják. Soknak leírtam, osztán, aki hogy használja. ... Mikor jó a nagyidő, kiáll az ajtóba, keresztet vet, s úgy mongya, s eloszlik a nagyüdő.” (László Anna, Utászné, 1901., Alsógyimes, Fő út, 1980.aug.21.)

- (6) Végtelen jóságos Isten,
ki valamint a harmatot és az essőt,
villámlásokat, mendergéseket,
szeleket, szélvészeket
hasznunkra teremtetted,
és intézed rész szerint a levegőt tisztogatván,
a természetet megújítván,
általunk könyörgünk Szentfelségednek,
ne büntessen ama szörnyű csapásokval,
melyek a jelen üdőben jární szoktak!

(János Gézáné Tankó Erzsébet, 1935, Gyimesközéplak, Fő út, 1980.aug.3.)

“Vízvetéskor igizetre”

A rontás hiedelemköre Gyimesben igen gazdag. A szemmelverés elhárítására, a betegség gyógyítására ma is használják a hiedelemcselekvéseket és a legkülönfélébb ráolvasó formulákat. Itt csak néhány epikus ráolvasás szövegének közlésére szorítokozom, melyek a betegségdémon-típuskörbe tartoznak (vö. 3. és 4. szöveg), s noha alapjában véve mágikus szemlélet tükröznek, egy-két motívumuk, stílusfordulatuk alapján kapcsolatba hozhatók az archaikus imádságokkal. E biblikus háttérű, analógi-

ás elvű imák alapja a szómágia, gyakran a már egyszer megtörtént sikeres gyógyítás felidézése. (Lásd még: Kallós 1966: 147-149. 3., 4., 5., 13., 14., 15., 18.; Salamon 1987: 189-191., 175., 176., 177., 178; Pócs 1986. II.473., 479-481.)

(7) Ótok tüzet kék szem, fekete szem, sárga szem ellen.

(mondja, minek a számára, amit megigéztek)

Elindult a Boldogságos Szűzmária szent fijával
a Gecemáni kertbe.

Szembetalálták a nagy zsidó lejánnyát,
kércinségből, irigységből halálra igizte.

Megtalálták Keresztelő Szent Jánost,
mondja [Mária]:

Vess vizet Jézuskának,
me a nagy zsidó lejánnya

kércinségből, irigységből halálra igizte!

Én es vizet vetek ennek a... (mondja annak a nevit),
hogy amely igikkel megtértítették,
tériccse meg ezt es.

“Háromszorig ezt elmondja, s három szenet belévet. Mikor végezte, osztá keresztet vet a vízre s magára es. Ennyi. (A vízzel megmossák-e a beteget?) Há hogyne! S háromszorig még igyék belőlle. Egy kicsit. S ha állat, még annak es tőtnék a szájába. S tudja-e, hogy az állat, ha megittas-sák egy kicsit, ha élnivaló, a megrázkolódik, akkor meg es jó. A disznó-nak minek még a fülibe es tőtnék. A marhának es. (A vízzel mit csinálnak?) Nyugatra viszik, s élő fának a tövibe öntik. ... Az én uram tanyított ingemet erre, ő biztoson az édesanyjától tanolta.” (Fikó Katalin Szent, 1900, Réce patak, 1990.aug.16.)

(8) Kék szem, ződ szem, sárga szem, fekete szem megnezte,
megigizte.

Mikor a Boldogságos Szűzmárja a fekete földön járt,
eléje álla hetvenhétféle pokolbeli igizet.

Kérdé: hová mész te hetvenhétféle pokolbeli igizet?

Én elmejek Jánoskának szőre-csontja hasogatására,
vére kiszipására.

Ne menj, ne menj,

térje meg, térj meg,

menj el a kősziklákba,

hol a fekete kutyák nem ugatnak,

fekete kakasok nem szólnak,
 fekete lovak nem nyeritnek,
 kovászos kenyervel nem élnek!
 A Boldogságos Szűzmárja erejsze ki
 szent aranyos pókából szent arannyos kezeit!
 Bizony meg fogsz térni!
 Dicsőség az Atyának, Fiúnak,
 és a Szentlélek Istennek nevében ámmen.

“Háromszorig mondja el, s keresztet vet utána. S mikor elvégezte, a homlokára keresztet húz a szenes vízzel, így háromszor. Amikor vége van, a vizet kiöntik, s aszondják: Igizet szálljon a földbe!” (Karácsony Jánosné, 1935, Gyimesfelsőlók, Komját, 1990.aug.15.)

Az itt következő szöveg a motívumok nagyfokú keveredését mutatja, s hűen példázza a népi vallásos szemlélet szinkretikus jellegét:

- (9) Kék szem, zöld szem, hetvenhétféle pokoligizőszem
 átolnézte, átoljárta ezt a gyermeket.
 Döföm szemibe, döföm seggibe,
 szökjék ki a szeme, aki megigizte!
 Ezer angyal vigasztalja meg,
 olyan tisztán maradjon az igizettől,
 mind Bódogságos Szűzmárja szűzön szülte szent fiját
 fekete föld színire,
 Jézus hójza meg erejít, egésségit
 ennek a gyermeknek!
 Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
 miképpen kezdetben vala most és mindörökké! Ámen.
 Megindula a gonosz igizet,
 megtalálá a Bódogságos Szűzmárja.
 Azt kérdé: Hová mész, te gonosz igizet?
 Mejek ennek a gyermeknek feje fájására,
 csontja hasogatására,
 piros vére elfolyására.
 Ó, térj meg, térj meg, te gonosz igizet,
 menj el az erdők fájának feje fájására,
 csontja hasogatására,
 piros vére elfojására.
 Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek
 nevében. Ámen.

Szem megnézte, szű megszerette, szem megigizte,
 ezer angyal vigasztalja meg!
 Olyan tisztán maradjon az igizettől,
 mind a Bódogságos Szűzmárja szűzön szülte szent fiját
 fekete főd színire!
 Jézus hójza meg erejit egésségit ennek a gyermeknek!
 Dicsőség az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek
 nevében. Ámen.

“Ezt a hármat egymás után mondjuk. ... Egy kanna vízbe vetünk három gyufaszálkát, keresztet vetünk, s úgy mondjuk. Még három szentet is belévetünk. Égő szent. S ha nem vetünk szentet, ezt úgyes szározon elmondjuk. S a vízből inni kell. S megmossa a fejit. ...Bé vótunk az ősszel Komonyestre (Comănești), s ott egy gyermek ett egy almát, s úgy elbetegedett. De nagyon szép fiúgyermek volt, egy úriemberé! S ott hányni kezdett. Addig, láttam, ott ugrált. Ugye állottunk az állomásba. Mondom az édesanyjának, hogy dörzsölje meg a bokáját, hogy a vér induljon meg. S én megfogtam a kezit, egy kicsit dörzsöltem, s elfogtam a fejit, elmondtam az olvasást, s a gyermek megjött! Az úriasszon még a kezemet megcsókolta! Ő nem tudta, hogy én mit mondok, de én így eltöpdöstem. Rományok vótak.” (Csóti Imréné Tankó Erzsébet, 1925, Ugrapataka, 1989.nov.29.)

“Szent Antal tüzitől”

Ugyancsak a fenti műfaji csoportba (“betegségdémonnal való találkozás és elküldés elkeresztényesített kontaminációja” — Erdélyi 1976: 114.) sorolhatók a “Szent Antal tüzére” (=orbánc) mondott ráolvasó imádságok is. (Lásd még: Kallós 1966: 150-151.; Salamon 1987: 193-194; Erdélyi 1976: 112-119; Pócs 1986.II.443-450.) Az archaikus imák tipikus motívumaival találkozunk bennük: pl. a beteg fejének szentelt gyertyával, olvasóval való “elkerítése” (10. és 11. szöveg), a Grál-mondakörből származó “aranymedence” motívuma (Kallós 1966: 151., 5. és 6. szöveg) stb.

- (10) Űi a Boldogságos Szépszűzmária
 az ő áldott szent fiával.
 Bemene szent templomába.
 Ereszd ki, ereszd ki, szent pókából szent kezemet,
 nyúljak fel szent ótárodra,
 vegyek le három szál gyertyát,
 olvassak – mondja a nevit, hogy kinek –

hetvenhétféle Szent Antal tüzeitől,
 hetvenhétféle pokleredetől!
 Merre mész, merre mész, te hetvenhétféle tüzes orbánc,
 te hetvenhétféle pokleredet,
 te hetvenhétféle Szent Antal tüze?
 Én elmenyek Emrének szépsége látogatására,
 csontja, húsa hasogatására,
 piros vére italára.
 Térje meg, térj meg, te Szent Antal tüze,
 te hetvenhétféle pokleredet,
 menj el a kőszikláknak a hátára,
 hónap harangszókor meg ne találtassalak,
 me a késvel vágom el a nyakadot!

“Hasogassa a fejit, fájit erőst. ... A múltkor olyan vót, hogy valaki bėjött, me vége vót az élettynék. Bėjött, hogy vajon nem tudom-e? Hát tudom, mert gyermekkorunkba olvastak a fejünkre, s akkor még az eszem felvette. Megtanóltam.” (Hermán Károlyné Csillag Mária, 1917, Jávárdipataka, 1990.aug.15.)

- (11) Elindula a Názáretbeli Jézus
 az Atyával, Fiúval, Szentlélek Istennel.
 Elöl találá hetvenhétféle igizeteket,
 hetvenhétféle pokleredeteket.
 Kérdi: merre mentek, merre mentek?
 Mü elmenyünk Erzsébetnek csontja hányására,
 vére szipására,
 szálos húsa hasogatására!
 Menjete erős kőszikláknak gyomrába,
 hol az oroszlánleányok laknak,
 ahol fekete kókisok nem kikirilnek,
 fekete lovak nem nyerítnek,
 kovászos kenyervel nem élnek!
 Arra mondom ezket a szavakat,
 hogy ezer angyal legyen megvigasztalaja s megjavitaja.
 Arra kérem a Názáretbeli Jézust,
 vegye le a szentótárról a gyútott gyertyát,
 kericcse meg egész testyit s fejit,
 hogy úgy tisztuljon meg,
 mint a Názáretbeli Jézus megtisztult az ő feredeljibe!

“Ezt tudja, ha erőst fáj a feje. Még vizet es vethet vele, s hanem egy olvasót veszen a kezibe, s így (kezével körmozgást végez) megkolindálja

vele.” (A beteg olvasóval történő ”megkolindálásáról”, ”elkerítéséről” lásd még: Erdélyi 1990a: 43-44). S imádkozik reja, s mindjárt múlt a betegség. ... Eltöpdösik. Keresztet vet, s eltöpdösik.” (Antal Györgyné Gál Borbála, 1909, Hidegség pataka. 1980.aug.20.)

- (12) Elindul a Boldogságos Szűzmárja
 az ő szent fijával Jézussal.
 Előtalálja a hetvenhétféle pokoleredeteket,
 a hetvenhétféle Szent Antal tüzeit,
 tüzes orbáncokkal együtt.
 Kérdi: hova mész.
 Megyek ennek a – akkor mondjuk a nevit
 húsa-csontja hasogatására,
 ízbe csontba szaggatom,
 piros vérit megiszom!
 Ne menj,
 azokval a szent igékvel akarok megtérítettetni,
 melyekvel az áldott Jézus megtérítettél!
 Első harangszó itt ne érjen,
 második harangszó itt ne találjon,
 harmadik harangszóra úgy elmúljal,
 mind a gyertyának a füstje!
 Pü, pü., pü, eltöpdössük.

”Hát ezt csináljuk, ha valakinek fáj a feje. A rózsafüzérrel háromszor a fejre olvasunk, s mondjuk: Elindult a... Nevetséges ugye? A fiatalok nem hisznek benne.” (Magyar Dénes Fülöpné Molnár Katalin, 1922, Gyímesközéplök, Fő út. 1980.ápr.7.)

- (13) Elindula a Szent Antal tüze hetvenhétféle tüzes orbáncval,
 bészállta Erzsinek fejibe, húsába, csontjába.
 Kérlek Szent Antal tüze,
 menj a kősziklákba,
 palld meg az oroszlányokat,
 hasigasd meg a húsikat!
 Úgy elmúlj te Szent Antal tüze,
 mind a só a vízbe s a viasz a tűzbe!

”Még félek es olvasni, met úgy mondta vót nekem az esperes úr, hogy az vétek. Azt mondta, az vétek, babonáság, hogy mü úgy olvasunk. Mondom: Né, esperes úr, a tehennem a tőgye megdagadott! S vettem a törülközőt, a kést, s így olvastuk. Kilencszer. S töpdöstük el. Sokszor az elneknének, a fejinek elolvasom. Jó szegény, hogy jaj, fáj a fejem, orvos-

ságot veszek, s úgy se áll meg. S felmenyek...” (Bilibók Györgyné, 1912, Bálványospataka, 1980.aug.22)

“Ha a tejet elviszik”

A boszorkányok által megrontott tehén körüli hiedelmek ugyancsak igen gazdagok Gyimesben, ahol a lakosság nagyrésze ma is állattartásból él. Se szeri, se száma a rontás körüli hiedelemcselekvéseknek, hiedelmeknek, annál meglepőbb viszont, hogy a rontást feloldó, azaz az elvitt tehéntej “visszavarázslását” célzó ráolvasó imaszövegek nagyon ritkák. Tudomásom szerint eddig a gyimesi gyűjtők egyike sem közölt ilyen ráolvasásokat. Gyimesi gyűjtőútjaim során, e szövegek után kutatva, felkerestem azokat a “tudományos” embereket, akik köztudomásúlag ismerték a rontás feloldásának módját, de az elvégzett bonyolult hiedelemcselekvéseket egyikük sem kísérte hosszabb imaszöveggel. Ellenben sikerült rábukannom két, papírlapra feljegyzett ráolvasó imádságra, melyeket a tulajdonosok nem használtak ugyan, de a feljegyzés ténye minden kétséget kizáróan a szövegek gyakorlati alkalmazása mellett bizonyít. A szövegek típusváltozásaival eddig még sehol sem találkoztam.

Az egyik szöveget 1980-ban a Gyimesbükkhöz tartozó Buhapatakan találtam, a tulajdonos, aki a helyi rózsafüzértársulat vezetője, “szent aszszony” volt, arra a kérdésre, hogy hogyan került ez a papírlap az énekesfüzetében őrzött egyéb ének- és imaszövegek közé, csak annyi magyarázatot adott, hogy a papírlap Kostelekről származik. A szöveg sortördelését analógiák alapján magam végeztem, a nyelvjárási sajátságokat csak ott jelöltem, ahol a kézirat szerint nyilvánvaló volt a nyelvjárási ejtés.

- (14) Elindul a Boldogságos Szűzmária a Jordán vize mellett.
Szembe találá a kantéros boszorkányokat,
kérdi: hova mentek, ti kantéros boszorkányok?
Menyünk fekete földnek színire,
hol Bimbó-Lizi tejit, maráját* elvenni,
eszit elferdíteni,
szemeit elhomályosítani,
füleit megsüketíteni,
veseit összerombolni,
az összes szaporodását megsemmisíteni elmenyek.
A Boldogságos Szűzmária megkéri az ő áldott szent fiát
adjon segítséget.
Elmenyen az Úrjézus Krisztus,
elküldi a szenteket,

Jeruzsálem hegyein leszállának,
 Szent György, Márton, Illés próféta,
 Szent Mihály arkangyal
 arany láncokkal a gonosz boszorkányokra rearohannak,
 a láncokkal megkötözik,
 a fegyverekkel esszelövdözik,
 a kardokkal esszevágják,
 a Jordán vizibe vetik.
 Csúfabbul fognak járnai, mind aki nagy interesre
 adja ki a szegényeknek a pénzt!

(“ezt háromszor kell el mondani”)

Aki elvitte a Bimbónak, a Lizinek a tejit,
 aki elvette egy kézzel,
 én visszaveszem kettővel,
 aki elvette kettővel,
 én visszaveszem hárommal,
 aki elvette hárommal,
 én visszaveszem négygyel,
 aki elvette négygyel,
 én visszaveszem öttel,
 aki elvette öttel,
 én visszaveszem hattal,
 aki elvette héttel,
 én visszaveszem nyolccal,
 aki elvette nyolccal,
 én visszaveszem kilenccel.
 Ezen állatoknak az Úrjézus Krisztus,
 Boldogságos Szépszűzmária a Mennyei Atyával együtt
 adja vissza tejiket, monáikot**
 fának minden ága-bogából,
 földnek zsírjából!
 Olyan tisztán maradjon,
 hogy az Úrjézus Krisztus megszentelte s megáldotta!
 Úgy eltávozzanak a gonosz boszorkányok ezen állatokról,
 mind ahogy az útról a port elviszi a szél,
 mind a vijosz hogy elolvad a tűz erejétől,
 s a tűz a víz erejétől!
 Olyan tisztán maradjanak,
 ahogy a Jóisten teremtette meg szeretettel és megáldotta!
 Távól legyenek ezen állatokról!

(“utána elmondani Miatyánk Üdvözlégy Mária”)

*mara: "Hát zsír, a tehén zsírja."

**mona: Jelentését nem sikerült tisztázni. Talán a móny (=tojás) szóval áll kapcsolatban.

(Hajnal Györgyné Cárné, 1909, Buha pataka, 1980.aug.21.)

A másik szöveget 1989. novemberében Ugra pataka "fejében" az 1933-ban született László István házánál találtam, akivel többszöri próbálkozásom után sem sikerült találkoznom, lévén, hogy fahúzatással foglalkozik, s csak alaklomszerűen jár haza. A felesége szerint a férje a ráolvasás szövegét ma is használja, és azért jegyezte le a szöveget, hogy semmi ki ne maradjon belőle. Az ugyancsak analógiás elvű, a biblikus előidőben már megtörtént eseményre hivatkozó ritka ráolvasó imádságot betűhű másolatban közlöm:

(15) Hajlottatam (?) Szent boldog aszonak
tudatom a boszorkányok elhajtott
ták a teheneimet a nyomatlan
fűre (Nevek) Rázaltban (?) harmatban
fejték szarvát megvékonyították
Szőrét össze borzították tejét meg higitották
vaját megfehéritették tejfelét meg-
vékonyították N. Szent boldog
asszony Szent Györgyel el harcolták
elhajtották Virágos földre etették
itatták Jordán vizében meg
mosták maragyon N. Ugy mint
hogy Isten hagyta és Mária N amint
a szántó ember a szántó szerkezetéből
semit se hagy a földön ugy jöjön
vissza N. teje semi nemaragyon
ott
kilencer kell elmondani
Szent Antalnak kel fel ajálni

(László István, 1933, Ugrapataka, 1989.nov.29.)

A tehéntej visszavarázsolása, a rontó személy megbüntetése céljából végzett hiedelemcselekvések leírásával és értelmezésével itt nem áll szándékomban foglalkozni. Ez a fenti szöveg, ill. adatközlő vonatkozásában is külön tanulmányt igényelne. Elégedjünk meg tehát a ráolvasó imádság-szöveg használatára vonatkozó legfontosabb információk közlésével, László Istvánné tolmácsolásában:

“Egy kannába teszen vizet, mü kannának mondjuk, egy csiporba. Arra keresztet vet. Vagy víz helyett lehet egy kicsi puliszkalisztet, vagy más lisztet. Vagy lehet az korpá vagy bár mi. Még vagy három szál fokhagymát – ha többet teszen, hát többet teszen, s ha nem, kevesebbet teszen –, s úgy beléteszi. Mikor eléri a tehennek a nevíre, akkor keresztet vet, s úgy a lisztet esszekavarja. Azt osztá a gazda vigyitheti, hogy adja a tehennek háromszor, ötször, vagy hétszer, de párosan ne adja. Ha pedig vízre olvas, akkor aval a vízzel a csipejínél keresztet húz a tehenre. S fejire, s lapocáira, hova. A vizet kitöti egy nagyobb edénybe, s felvigyiti. Vagy szénára es öntözi, s úgy megeszi. ... Ó olvas, s én viszem, s csinálom. Idehóznak, mondom, egy kicsi lisztet vagy korpát, s arra ő olvas. Itt az asztalnál mondja a korpára vaj a vízre. ... Kilencszer kell elmondani. ... Csak a korpát hójzák, mondom, s vizet es lehet. S akkor azt hazaviszik, s osztá otthon szaporítsa meg a gazda, a ki adja a tehennek.” (László Istváné, 1935, Ugrapataka, 1989.nov.29.)

“Menj el gonosz Sátán!”

Gyimesi gyűjtésemben 86 olyan szöveget találtam, melyek mind funkciójukat, mind pedig motívumanyagukat tekintve a legszorosabb műfaji értelemben is archaikus apokrif népi imáknak tekinthetők. Ezek a szövegek viszonylag kisszámú típuscsoportot lakotnak, bár képi anyaguk, motívumrendszerük rendkívül gazdag. Alább mindenik típuscsoportra igyekszem példát hozni, függetlenül attól, hogy a csoportba 30-40 vagy csak egyetlen ima tartozik-e. Egy ilyen szempontú válogatás nyomán képet alkothatnak a tájegységen belül előforduló alapvető archaikus imatípusokról, de az imák motívumanyagának, a tájegységre jellemző sajátos képanyagnak jelentős része óhatatlanul publikálatlan marad. (Az imák nagyrésze az ún. “pénteki imádság” típuskörhöz tartozik, amelyet ugyan csak korlátozott számú változat közlésével példázhatok.) További gyimesi archaikus imádságokat Salamon Anikó (Salamon 1987: 213-227.), Erdélyi Zsuzsanna (Erdélyi 1976: 7., 102., 141. és 160. számú szövegek) munkáiban találunk, néhány változatot magam is közöltem (Tánczos 1991a, 1991b).

Az első típuskörbe azokat az imákat sorolom, melyekben nyilvánvaló a védekező, bajelhárító szándék, s szemléletükben igen közel állnak a ráolvasásokhoz. Bennük a középkor emberének mentalitása, a sötétségtől, a sátólól, a bűntől való félelme fejeződik ki. Ezeket a szövegeket többnyire este, esetleg haldokló mellett (lásd: Erdélyi 1976, 19. szöveg) szokták elmondani. Igen archaikus motívumaik értelmezésével Erdélyi Zsuzsanna foglalkozott (Erdélyi 1976): pl. “az én házam Szent Antal”

(115. és 512-513. old.); “menj el gonosz szátán, ne késérgess engem” (161.); “rossz álmok távol essenek” (178.); “őrizzen meg hirtelen haláltól” (200.); “házam négy sarkában négy szép őrző angyal” (209-210, 232.) stb.

(16) Hiszek egy Istenbe,
bízom egy Istenbe,
az az egy bízott Isten
lakójzék lelkembe.
Jöjj el én Istenem,
gyóntass meg engemet,
hogy legyek én neked
gyóntatott embered!
Menj el gonosz Sátán
ne kísérts engemet,
mert van nekem fejem,
fejém az Úrjézus Krisztus,
ha nem hiszed, menj elejibe,
s megfelel képembe!
Az én házam Szent Antal,
négy szegibe négy angyal,
közepibe szent oltár,
szent oltáron ezer angyal,
ezer angyalnak egy level a kezibe,
azt imádkozza belőlle,
ki elmondja ezt az imádságot este lefektébe,
reggel felkeltébe,
mennyország ajtaja kinyillódik,
pokol ajtója bétevéődik, ámmen.

(Tankó Pál Péterné Bodor Erzsébet, 1919, Ugrapatata, 1989.nov.29.)

(17) Én lefekszem én ágyomba,
mintegy-testi koporsómba.
Angyal engem ebregessen,
szent keresztvel megjegyessen.
Krisztus Jézus velem legyen,
hogy a Sátán ne kísértsen.
Hiszek egy Istenbe, bízom az Istenbe,
az a bízott Isten lakójzék lelkembe.
Menj el gonosz Sátán, ne kísérts engemet,
jöjj el én Istenem, gyóntass meg engemet
hogy legyek én neked gyóntatott embered.

Az én házam Szent Antal,
 négy szegibe négy angyal,
 közepibe szent oltár,
 szent oltáron szent ostya.
 Menj ki az Úrjézus keresztfájához!
 Ó én Uram Teremtőm,
 aki engem teremtett,
 szent vérivel megváltott,
 fogadd héjzád Úrjézus,
 hogy láthassunk jó álmot!
 Álom ingem el ne nyomj,
 a pokol töllem töressék!
 Nyiccs kaput angyal,
 nyújcs kezet Szűzmárja,
 mü es mehessünk szép színed látására! Ámen.

“Azért imádkójják, mondják az öregek, hogy Mária meghallgassa az embert, s halála óráján nem hagyja.” (Molnár Károly, kb. 60 éves, Sötétpatak. 1980. augusztus)

A *Te lucis ante terminum...* kezdetű esti breviáriumi himnusz kezdősoraival indító itt következő ima igen archaikus motívumokat (pl. a kereszt-kereszttség mind védettséget biztosító krisztusi jegy; a “kerek ég”, “lobogó csillag” képek fényszimbolikája stb.) tartalmaz, s az előbbi két imához hasonlóan a védekező, bajmegelőző típuskörbe tartozik.

- (18) Mivel már bésötétedünk,
 kérünk Uram Teremtő Isten Őszentfelségedet,
 ingem az angyal őrijen,
 szent keresztvel megjegyejzen,
 Jézus maga velem legyen.
 Halljad fülem, halljad angyalok csendítettését,
 harangszóval éltetének,
 mondá a lélek: erejzs bé!
 Nem eresztlek
 met hét halálos vétekvel meg vagy kötöztetve!
 Ó én Uram Teremtőm,
 aki ingem teremtél,
 szent lelkedvel szerettéél,
 szent véredvel megváltál,
 fogadj hozzád Úristen,

kerek égnek alaja,
 lobogó csillagnak felije!
 Hiszem, hogy egy vagy állapotban,
 és három személyedben,
 hatalmas azoknak bételjesítése!
 Jézusom, Jézusom,
 légy nekem édes megváltó Jézusom!
 Ne engedd, hogy elkárhózzunk,
 me nem a holtak dicsirnek,
 sem azok, kik pokolba vettetnek,
 most és mindörökké. Ámen.

(Antal Györgyné Gál Borbála, 1909, Hidegség pataka. 1980.aug.20.)

A következő két ima, néhol csaknem szó szerinti egyezések szintjén is, az *Ómagyar Mária-siralom* szövegvilágát idézi. Képeik, motívumaik elemzése külön-külön tanulmányokba kívánkozna, itt csak utalhatok néhány eddigi szakirodalmi megállapításra: az égi madár – piros hajnal – lobogó csillag (=fényszimbolika, napkultusz) képzetkőről (Fettich 1971: 49., 56; Erdélyi 1976: 209., 236., 410-411., 463., 562; Erdélyi 1988: 724., 728., 746.), a “három Mária körüllem”-motívumról (Erdélyi 1976: 311.; Erdélyi 1988: 738.) a “tekintsétek a Máriát,/ mint sirassa szent fiát” emlékeztetés két sorról (Erdélyi 1976: 552.; Erdélyi 1980: 186-219.; Erdélyi 1988: 730-731.) a néprajzkutatók már igen sok lényegi megállapítást tettek.

(19) Piros hajnal hasada,
 égi madár reppene,
 tekintsétek a Máriát,
 mint sirassa szent fiát.
 Ó én Uram Teremtőm,
 aki ingem teremtettél,
 szent lelkedvel szerettél,
 szent véredvel megváltottál,
 fogadj héjzád kerek égnek alája,
 lobogó csillagnak felije,
 s a tük szent nevetek dicséretére, áment.

(Bilibók Györgyné, 1912, Bálványospataka, 1980.aug.22.)

(20) Előttem a Jóisten,
 három Márja körüllem,

Úrangyala utánam,
szent kereszt fejem felett,
szent irgalom szájomba,
szent kenet kebelembe.

A zárcson s a vércsen (?)

(Szövegromlás. Változatokban:
“Az ártson s az vétsen,
ki ezt töllem elveszi.”

piros hajnal hasada,
égi madár reppene.
Tekintsétek a Máriát,
hogy sirassa szent fiját.
Én uram, én Teremtőm,
ki én lelkeből szerettedél,
szent véreddel megfestettél,
vigy el ingem kerek mennybe,

kerek mennynek alájtszillag (?)

(Szövegromlás. Változatokban:
“Kerek mennynek alaja-
lobogó csillagnak felije.”/

(Nagy Péter Hargas, 1890. Gyimesbükk, Fő út, 1980.aug.9.)

Az ördög számára félelmetes krisztusi piros vér mágikus képze-
te (“szent véreddel megfestettél/megváltottál) — lásd: Erdélyi 1988: 725.),
továbbá a második szöveg első részének mágikus védettségre utaló motí-
vumai ezt a két imát is a védekező-bajelhárító szövegekkel hozzák kap-
csolatba. Az itt közölt 19. és 20. számú imaszövegnek eddig egyetlen
változata volt ismert, ezt Erdélyi Zsuzsanna jegyezte fel az 1978-as csík-
somlyói pünkösdi búcsún egy alsógyimesi asszonytól, s a “Piros hajnal
hasada...” kezdetű imát “ezidáig variáns nélküli imdáság”-nak nevezte,
kiemelve a szöveg különleges líraiságát (Erdélyi 1990a: 51.). Érdekes,
hogy a fent közölt két másik változat is Gyimes alsó részéről, Gyimes-
bükkéről származik.

“Pénteki imádságok”

Az archaikus imák motívumai nagyfokú kontaminációs készséget mu-
tatnak, a típusokat igen körülményes körülírni, és merev besorolásokat
sem lehet végezni. Az előbbi típustól mégis világosan elkülöníthető az ún.
“pénteki imák” csoportja (Erdélyi 1976: 368., 512.; Erdélyi 1988: 729-
730.), melyek a krisztusi szenvedéstörténetet, a passió jeleneteit idézik fel
részletező, olykor naturalista-verista leírásokkal. Lényegük az emlékező

jelleg, a középkori felfogás szerint ugyancsak a krisztusi kínszenvedésekre való emlékezésnek érdemszerző ereje van. Erre az imázarádékok is egyértelműen utalnak (Erdélyi 1991.).

Alább a rendelkezésre álló több tucatnyi gyimesi szövegből csak néhányat közlök, azokat, melyek nyilvánvalóan mutatják a típuskörön belül elhatárolható szerkezeti-motívikus csoportok sajátosságait.

A legegyszerűbb szerkezetű azoknak az imáknak van, melyek látomással kezdődnek, majd egy párbeszédese jelenettel (Mária–evangelista) és a passiójelenet felidézésével folytatódnak, s végül a szokásos záradékkal fejeződnek be:

- (21) Hol ül vala Boldogságos Szűzmária?
 Virágos kertyebe, arany karszékibe.
 Sir vala, olvas vala egy kis levelecskét.
 Odamene evangéli Szent Lukács,
 kérdé: métt sírsz, métt sírsz, asszonyunk Szűzmárijá?
 Hogyne sírnék, hogyne sírnék,
 mikor az én áldott szent fiamot a zsidók elraborták,
 kivitték Kálvária hegyére,
 magos keresztre feszítették,
 lábait vas szegekkel esszeszegezték,
 kezeit felfeszegették,
 fejit tövisvel koronázták.
 Vas kescsükvel csabbodták,
 vas ostorval ostorozták,
 vas lándzsákval öklölték,
 úgy eregették az ő ártatlan szent vérit.
 Evangéli Szent Lukács,
 ahol jársz, ezt az imádságot hirdessed,
 ki elmondja ezt az imádságot,
 este lefektyibe, reggel felkeltyibe,
 olyan bünje nem lesz,
 [hogy] halála óráján ezer angyal mellette nem lesz.
 Ámmen.

(Karácsony Heléna Jánosné, 1935, Komját. 1990.aug.15)

“... Én édesapámtól. Akár ha az úton mentünk es, akkor vettünk keresztet, s ezt mű imádkoztuk. S minden este leültünk melléje, s mű ezeket imádkoztuk. Hárman vótunk testvérek. Édesapám úgy tanyított münköt.”

- (22) Én kiálllok ajtóm elejibe.
 feltekintek napkeletre.

Ott látok egy arany káponát,
 küjjel aranyos, belől irgalmas.
 Ott sír vala Boldogságos Szűzmária.
 Odamene evangelista,
 kérdezi: mé sír, mé sír, Szűzanya?
 Hogyne sírnék, mikor három egész teljes napja
 hogy nem láttam a szent fijamot!
 Két nap üdözték,
 harmadik nap megfogták, megkötözték,
 ostorral csapdosták,
 tövissel koronázták,
 lándzsával döfödték,
 büdös nyálikkal töpdözték,
 tojáshéjval füstölték.
 Mondom, aki elmondja este lefektyébe,
 reggel felkeltyébe,
 megnyitom mennynek országát,
 becsukom pokol kapuját,
 úgy küdöm angyalaimot a lelkéért, ámen.

(Berszán Szilveszter, 1981, Görbe patak. 1990.aug.16.)

A látomásos első rész gyakran Jézust jeleníti meg, s gyakori az is, hogy nem Mária vagy valamelyik evangelista, hanem maga Jézus idézi fel első személyben a kínszenvedés történetét, s a záradékbán ő helyezi kilátásba a szenvedéstörténet felidézéséért járó jutalmat is. Az itt következő, ugyancsak tipikusnak mondható, szöveg motívumairól a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* jegyzeteiben (Erdélyi 1976) olvashatunk: “ma péntek, ugyanannak a napja” (273., 368-369., 512.); a Krisztusból feladatul kapott igehirdetés (220); “jobb kezébe kicsi írott könyü” (338., 479., 485.); “arany haja leeresztve” (393); “hét singes olvasó” (419-420) stb.

(23) Esik eset Jézusnak keresztje.

Ma péntek ugyanis annak a napja [?].

Hol imádkozik az Úrjézus Krisztus

paradicsom kertjében

ő siralmas székében?

Arany haja leeresztve,

jobb kezébe kicsid írott könyü,

bal kezébe hét singes olvasó,

könnyes szemekkel olvassassa.

Odamene az ő áldott szent anyja, és kérdé tőle:

mit sirsz, mit sirsz én áldott szent fíjam?
Hogyne sírnék, hogyne sírnék,
mikor én el vagyok árulva!
Két nap engem a zsidók üldöznek,
harmadik napján megfognak,
vas kecsükkel fogdosnak,
vas lándzsával szürkódnak,
éles karddal döfődnek,
étel helyett és ital helyett
epével, ecettel, mirhával,
kevert borral etetnek és itatnak,
szent kezeimet, szent lábaimot
erőszakosan a keresztre vonják.
Menj el, menj el, én áldott szent anyám,
és hirdessed az én keserves halálomnak emlékezetét,
hogy aki ezt megtanulja és elmondja,
este lefektébe, reggel felkeltébe,
kiváltképpen minden pénteken háromszor,
még a legkisebb ujját sem hagyom bűnbe!
Halála óráján nem küldöm sem angyalomat,
sem apostolomat, sem prófétát,
hanem én magam az én áldott szent anyámval meg fogok
jelenni,
testyit hagyom a földnek,
lelkét viszem a mennybe, örök dicsőségben. Ámmen.

“A háborúkor sokan vótak egy helyen. Nem tudott az ember imádkozni, s kiment az erdőre. Egyedül imádkozott, s akkor elálmosodott, s elaludt. Mikor elaludt, látta Jézust álmába, s mondta: Megtanyitlak egy imádságra! S azt mondta az ember: Nem tudok írást, nem tudom megtanulni. De mikor eccer elmondta Jézus, az ember utánna mondta, s meg es tanulta. Azt mondta, hogy így tanulta meg. Álmába. Engem ő tanyított.” (Ambrusné Tankó Ágnes 1938, Ugrapatata, 1989.november 29.)

A “pénteki imádságok” szövegeihez gyakran csapódik hozzá a védekező, bajelhárító célzatú imaszövegek motívumanyaga. Ilymódon megbomolhat az egyébként világosan egyszerű szerkezet, s a legnagyobb fokú keveredés is kialakulhat. A következő “pénteki imádság” záradéka arról tanúskodik, hogy a passiójelenet felidézése védekező célzattal is történhet. Az ima első sorai ugyancsak a Sátán, az éjszaka erői elleni védekezés szándékáról beszélnek.

(24) Én lefekszem én ágyomba,
 testi földi koporsómba.
 Engem álom meg ne csaljon,
 gonosz töllem távol járjon!
 Nyiccs kaput angyal, nyújcs kezét Mária,
 menjek el az Úr színe látogatására!
 Én kimenék ajtóm elejibe,
 feltekinték napkeletre.
 Ott láttam egy szép kicsi káponát,
 küjjel arannyos, belől irgalmas.
 Ott sír Boldogságos Szépszűzmária.
 Odamene szent evangelista,
 kérdé: mit sírsz, mit sírsz, Szűzanyám Mária?
 Hogyne sírnék, szent evangelista,
 mikor az én áldott szent fíjam
 három egész napja hogy odavan?
 Menj ki térdig vérbe, könnyökig könnyübe,
 eléjő a te áldott szent fíjad!
 Én kimenék térdig vérbe,
 könnyökig könnyübe,
 eléjőve az én áldott szent fíjam.
 Kérdé: mit sír, mit sír édesanyám?
 Hogyne sírnék, édes fíjam,
 mikor te három egész napja hogy odavagy!
 Két nap üdözének,
 harmadik nap megfogának,
 a siralom hegyre kivivének,
 az oszlophoz megkötének,
 vas láncsákval csapdosának,
 dühös nyálukval köpdösének.
 Bizony, bizony, ki ezt megtanulja,
 s elmondja pénteken, háromszor napjába,
 az Isten megőrzi lelkét gutaütéstől, ménkőütéstől,
 tűztől, víztől,
 hirtelen véletlen haláltól,
 pokolnak kínjától,
 éhségtől, döghaláltól,
 szomorú változástól.
 Szent János, ki megkeresztelte Jézust a Jordán vizébe,
 légy oltalmunk, hogy győzhessük le az ördögi ellenséget
 az Atya, Fiú és a Szentlélek által, ámen.

“(Ezt is pénteki imádságnak mondják?) Igen. (Kitől tanulta?) Én édesapámtól. Mikor meg lejánka vótam. (Mást tanított-e meg rá?) Igen. A gyermekeimet. S az uramat es megtanyitottam. (Hogy tanította meg az édesapja?) Este imádkoztunk örökké. (Letérdelve?) Igen, igen. Így szoktuk imádkozni. (Berszán Fülöpné Gábor Katalin, 1945, Bükkhavas pataka. 1990. aug.15.)

A “pénteki imák” sajátos változatait jelentik azok a szövegek, melyek csak utalnak a passió-jelenetre, majd az “Orgonának három ága...” sorral kezdődően egy hosszú látomásos részen át jutnak el a záradékig. (Az ima motívumanyagáról lásd: Erdélyi 1976: “mene Krisztus kénjára” – 373.old.; “orgonának három ága” – 220., 378.; “négy szegibe négy arany kereszt” – 232.; “szent ótár” 239-240.; “level a kezébe” – 482-483.)

(25) Ma péntek, szent aranyos péntek,
 olyan (ugyan-?) annak a napja,
 mene Krisztus kénjára,
 kénján esett esete,
 hét mélységes sebciből,
 kiből kifolyának az ő ártatlan szent vérei.
 Orgonának három ága,
 magos mennynek hangozása. (változatokban: *hangossága*)
 Nyiccs kaput angyal,
 nyújcs kezét Mária,
 mehessünk az örök dicsiretre!
 Elkészült az arany ház,
 küjjel arannyos, belől irgalmas,
 négy szegibe négy arany kereszt,
 közepibe szent ótár,
 szent ótáron ezer angyal,
 ezer angyalnak egy levél a kezébe,
 s azt imádkozza ki belőle,
 ki elmondja hétszer jeles nap pénteken,
 pokol ajtója bétévődik,
 mennyország ajtója kinyillódik, ámmen.
 “Édesanyámtól tanultam. S ő es ejisze az anyjától.”

(Görbe Andrásné Póra Annamária, 1964, Görbe patak – 1990. aug.16.)

A “pénteki imák” sorát a legfiatalabb adatközlőm, a hatesztendős Far-
 kas Ferenc szép változatával zárom, amely az archaikus imák két igen
 jellemző képét, a “kelj fel Mária...” kezdetű ébresztés-motívumot (Erdélyi

1976: 217-218; Erdélyi 1988: 746; Dömötör 1983: 166-177) és az angyalok által felszedett lecsöppent krisztusi vér Grál-motívumát (Bozóky 1972: 663-669; Erdélyi 1971: 369-370. [lásd Mezey László korreferátumát]; Erdélyi 1976: 163-167., 193-194) is tartalmazza, nem is szólva a "gyermekváltozat" gyengéd líraiságáról, vagy az ima a legelső magyar verset eszünkbe juttató sorairól.

(26) Ma van péntek, ugyanannak a napja,
 kínján esett esettye,
 hét mélységes sebeje.
 Beteg a test, kész a lélek,
 vigan várja az Úristen.
 Szent színe szomorodva,
 arany haja kiszakadva,
 piros vére kiomolva.
 Ő, paradicsomnak,
 szép kezdett szentelt városnak,
 rendelj utat mennyországnak,
 mennyországnak káponájába,
 fellobogó csillagába!
 Kelj fel Bodogságos Szűzmária,
 me elfogták a te áldott szent fíjadot!
 Sértve üldözik,
 a magoss keresztre feszítik,
 szegzik lábát egy helyré,
 a két karját két felé.
 Három csepp vér lecseppent,
 odamenének az angyalok,
 felszedék,
 elvívék a Jóisten eléjibe.
 Aki ezt az imádságot elmondja
 este lefektibe, reggel felköttyibe,
 annak a jó áldott Isten
 minden halálos bűnit megbocsássa.
 Én es mondtam, ahogy tudtam,
 Jézuskám, báránkám,
 téged dicsér szájocskám!
 Jézus szent vére hullása
 legyen bűnünk tisztulása!
 Most és mindörökké, ámmen.

(Farkas Ferenc, 1983, Farkaspataka, 1989. november 8.)

Mária álma

A magyar folklórban két alvó Mária-képpel találkozhatunk: a szentivánnapi énekek hajnalban ébredő Máriája a középkori fénymisztika hajnal-nap jelképköréhez kapcsolódik (Dömötör 1983: 166-177; Erdélyi 1976. 217-217.), az archaikus imák alvó Máriája pedig a krisztusi kínszenvedést álmódja meg (Erdélyi 1976: 648-650; Erdélyi 1988: 741.). Az archaikus imák e típusának egyetlen változatára bukkantam rá Gyimesben (nem számítva az Aranymiatyánk tematikailag rokon szövegeit), ám ez a változat szerkezetileg-tartalmilag teljesnek mondható: Mária megálmodja fia eljövendő szenvedéseit, majd elmondja Jézusnak az iszonyú látomást, aki közli édesanyjával, hogy álma be fog teljesedni, s az álom felidézéséért kilátásba helyezi a várható jutalmat.

(27) Midőn Szűzmária Betlehembe aluvék,
hozzá jött vala az ő szent fia és mondá:
aluszol-e édesanyám? ébren vagy-e?
Szűzmária erre így felelt:
Aludtam én, édes fiam, de felébredtem,
iszonyúat álmodtam felőled.
Láttam, hogy a kertbe megfogtak,
kötelekkel megkötöztek,
először Kaifáshoz,
Kaifástól Pilátushoz,
s onnat Heródeshez vittek.
Iszonyúan megvertek,
szent fejedet tövissel koronázták.
Azután a tanácsházból a Kálvária hegyére vittek,
válladra nehéz fát tettek,
utoljára keresztre feszítettek.
Annyira felemeltek, hogy el nem érhettelek,
oldaladat dárdával átverték,
melyből vér és víz folyt ki.
Ezen vér és víz reámcsepögött.
Innen azután levettek,
ölömbe tettek,
midőn elájultam, a hétélű tőr egészen átolverte szívemet,
hogy az nagy fájdalmában majd ketté repedt.
Végre téged egy koporsóba helyeztek.
Erre Jézus így felelt:
Édesanyám, igazat álmodtál,
s aki ezen álomról emlékezni fog,

és azt gyakran elméjébe forgatja,
 az minden gonosztól ment leszen,
 és az oltáriszentség vétele nélkül meg nem hal,
 lelkét pedig én és te szerelmes anyám,
 a mennyei örök dicsőségbe felvigyük.
 Boldogságos Szűzmária légy velem hatalmas pártfogással,
 az Úrjézus Krisztus mentsen meg mindenféle veszedelemtől!
 Krisztus szentkeresztje segéljen!
 Krisztus szentkeresztje legyen pajzsom!
 Ehhez segéljen az Atyaisten, a Fiúisten, a Szentlélekúristen,
 aki uralkodik örökkön-örökké. Ámmen.
 Jézus légy velünk bűnösökkel,
 Krisztus ments meg bennünket minden bűntől, gonosztól,
 főképp pedig midőn ellenségeink előtt fogunk állni-járni
 és velük harcolni most és halálunk óráján!
 Légy velem, ó Krisztusom,
 légy az én mindenkori oltalmam,
 szentelj meg ezen szavakkal
 az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében, ámen!
 Jézus Messiás! Jézus Emánuel! Győzedelmes Krisztus"
 Halottaiból feltámadott Krisztus!
 Oltalmazz meg engem minden bűntől, gonosztól,
 főképp pedig midőn ellenségeink előtt fogunk állni, járni
 és velük harcolni,
 most és halálunk óráján, ámen,

(Főcze Géza, 1930, Hidegség száda, 1980. aug.21.)

“Eztet apám szerezte be valahonnét. Egy régi füzetből van. ... Füzetből! Tisztán tudom, hogy füzetből van!”

“Fehér rózsza Mária...”

A *Fehér rózsza Mária...* kezdetű imádságokat Fettich Nándor 1971-ben az archaikus imák egyik alaptípusának tekintette, a másik alaptípust ún. “esti imának” nevezte (Fettich 1971). Fettich tipologizálási kísérlete azonban a gyűjtőmunka kezdeti stádiumában, főleg Vas megyei imaanyag alapján történt, s azóta a motívumok rendszeréről, elterjedtségéről vallott elképzeléseink lényegesen módosultak. A Fehér rózsza Mária-típusú imák a nyelvterület nyugati részén elterjedtebbek, Vas megyében különösen sűrűn fordulnak elő, de a Székelyföldön, Csíkban is rátaláltam változataira. Gyimesben csupán az itt közölt változatot találtam, de a Bükkhavason

felvett szöveg feltehetőleg nem gyimesi eredetű, az adatközlő az imát Csíksomlyón tanulta.

Az igen archaikus “Ég szülted Földedet,/ szülted Szent Annát,/ Szent Anna szülte Máriát,/ Máriám szülte kicsi fiát” képsort Erdélyi Zsuzsanna *kozmosz genezis motívum*nak nevezi (Erdélyi 1976: 183-184., 405-406), s ősi kozmogóniai-totemisztikus-samanisztikus maradványnak tekinti (Erdélyi 1988: 721). A szövegben előforduló Boldogasszony-motívum ugyancsak az ősvallási képzetkörbe visz, feltehetőleg egy termékenységistennő alakját idézi (Kálmány 1885; Erdélyi 1976: 99; Erdélyi 1988: 722-723.)

(28) Fehér rózsza Mária,

gyöngyökkel gyökereztél,

arannyal bimbóztál.

Ég szülted Földedet,

szülted Szent Annát,

Szent Anna szülte Máriát,

Máriám szülte kicsi fiát.

Házunk szögletén négy angyal őroz

kakasszóllástól piros hajnal hasadtáig,

ablakunkba Boldogasszon,

az ajtóba Jézus Krisztus.

Kelj fel Boldogasszony Édesanyánk,

me elfogták fíjadot a gonosz zsidók!

Vas vesszőkkel vesszőzik,

keresztre feszítettik.

Az angyalok három csepp vérét vették,

Szűzanya elejibe tették.

Szűzanya azt mondta,

ki ezt az imát elmondja minden héten hat nap,

de kivált pénteken vagy vasárnap,

felveszem a Szűzanya országomba,

a legküsőbb ujjatokat se hagyom elégni. Ámmen.

“... Ezt Somlyón. Járogattam, s onné írtam. S ez es az én sorsom, met egy kicsi tizenhét éves fíjadot megölték, s úgy akkor ez az én... (Nem tudja, hogy hová való asszony volt?) Nem tudom. Ott ugye nagy vót a tömeg, s nem tudom.”

(Bukuri Prezsmer Mária, 1930, Bükkhavas, 1990. aug.15.)

“Lehullott a Jézus vére...”

A nagybőjti időszak vallásos népénekei közül némelyek rokonságban vannak az archaikus imádságokkal. A Grál-motívumkör legteljesebb kép-

sorát a *Lehullott a Jézus vére...* kezdetű, Moldvában is elterjedt népének szövegében találjuk, melyet Gyimesben énekelt változatban és ima funkcióban egyaránt megtaláltam. (A Grál-mondakörrel és a szent vér kultuszáról: Erdélyi: 1976: 163-167; Bozóky: 1972: 663-669.)

(29) Lehullott a Jézus vére
 a szent keresztfa tövébe,
 de a földön nem maradt,
 mint piros rózsza kinyílt.
 Felszedték a szent angyalok,
 alázatosan tisztelték.
 Mondá Jézus az angyalnak:
 vidd fel mennybe Szentatyámnak,
 mondjad, keresztfámról küldtem,
 ez a világ drága ára,
 sebeim kinyílt rózsája.
 Nincsen hátra csak egy órám,
 elvégződött minden munkám,
 ki fog a keserű pohár telni,
 Ádám keserű almája
 hozott e kénos halálra. Ámen.

(Ambrusné Tanló Ágnes, 1938, Ugrapatak, 1989. nov.29.)

Az archaikus imák jelképi világában a keresztfa legendaköre igen gyakran az életfa (arbor vitae) képzetkörével mosódik össze, ami egészen természetes is, hiszen a krisztusi életáldozat fája, mely "vérrel virágozik, szentlélekkel gyümölcsözik", a megváltás, az örökélet jelképe is. A középkor teológiai irodalma a paradicsomi életfa jelképiséget a krisztusi keresztfára kezdte vonatkoztatni (Erdélyi 1976: 170.). A krisztusi keresztfának Ádám vétke miatt kell "vérrel virágoznia" (egy csíkmenasági népénekekben: "leszakítják a vérfa gyümölcsét"), s nem véletlen az sem, hogy az archaikus népköltészeti hagyomány a Golgota keresztfáját az Ádám sírja körül keletkezett cédruserdőből származtatja (Erdélyi 1976. 171).

A szent vér kultusza továbbá a cédrusfa (citrusfa, ciprusfa)–életfa–keresztfa motívumkör közös jelképisége rokonítja az előbbi szöveget a *Dicsértesség szent keresztfa...* kezdetű népénekekkel.

(30) Dicsértesség szent keresztfa,
 édes Jézus meghalt rajta.
 Kálvária hegy tetején
 mindenfelől foly a szent vér.
 (...)
 Harmatozzál Jézus vére,

mert a bűnös el van veszve.
 Te lettél a váltságára,
 Istennek szelíd báránya.
 Szent keresztfa mily magos vagy,
 Jézus testével terhes vagy,
 három tompa vasszeg tartja,
 fájdalmas anyja sirassa.

(...)

Ó keresztfa, hol termettél,
 talán cédrus fából lettél?
 De szomorú szép virágod,
 mikor Jézust halva tartod!

(...)

(Tankó Keresztes György, 1958, Gyimesfelsőlök, Fő út, 1989. nov.8.)

A tartalmi, funkcióbeli azonosság miatt a két népének sorai, motívumai egyes változatokban keverednek, s a szövegeket legtöbbször egy dallamra éneklük.

“Paradicsom mezejében...”

Az életfa-keresztfa jelképkör nemcsak a nagybőjti időszak eseményeit idéző archaikus imákban és népénekekben van jelen, hanem a *Paradicsom mezejében/kőkerájában...* kezdetű karácsonyi-újévi kántáló énekekben is. (Lásd: Magyar Népzene Tára II. 1953: 508-512., 548. számú szövegek.) A típuskör jellegzetes motívumai (pl. a gyermek Jézus kezében lévő aranyalma és aranyvessző, az arany szőnyegen rengő bölcső kép, a paradicsom mezeje-kőkerájja motívum stb.) ugyancsak az archaikus imák jelképeivel állnak kapcsolatban. (Dömötör 1974/1983: 139-145; Erdélyi 1976: 694-695., 707-709.) A hajdani kántáló ének szövege ma elsősorban imaként él Gyimesben, mindössze egy dallamváltozatot sikerült rögzítenem. A kántáló ének szövegéhez – amint ezt az itt közölt változat is példázza – gyakran csapódnak hozzá más archaikus imák motívumai.

(31) Paradicsom kőkerájába
 arany szőnyeg leterítve,
 rengő bölcsü közepibe,
 az Úrjézus fekszik benne.
 Bal kezibe aranyalma,
 jobb kezibe aranyvessző,
 mikor azt ő megharsantsa,
 zúg az erdő, cseng a mező.
 Sohase láttál szebb termőfát,

mind az Úrjézus keresztfáját,
mert az vérrel virágozik,
szentlélekvel gyümöcsözik.
Az angyalok eljövének,
mennyországba csendítének,
az arannyos misére készülének.
Édes áldott szent napjaim,
akik töllem eltélének,
gyónás-vallást nem tehetek,
igazságot nem keresek.
Nyújts kezét Mária,
nyiccs kaput angyal,
hogy mehessünk a kerek ég alatt,
lobogó csillag felett az örök életre!
Ámmen.

„Este-reggel elimádkozom.”

(Berszán Bálintné Prezsmer Erzsébet, 1939, Bükkhavas. 1990. aug.15.)

“Ma Szent János napja...”

Utolsó, “Szent János napi imának” nevezett gyimesi szövegünk motívumainak eredetét még nem tisztázta teljes bizonyossággal a kutatás. A szövegben előforduló látomásformulák és kezdőkép-alakzatok (“Szent Jánoson küjjel van egy kerek dombocska./ abban növelkedik egy édes almafa”) Fettich Nándor szerint valamely “égi csoda”, természetfeletti jelenség kezdőformulái (Fettich 1959.), és Dömötör Tekla azt a feltételezést is megkockáztatja, hogy az ilyen stiláris elemek régi magyar varázskének maradványai lehetnek, ugyanis nem találhatók meg a középkori látomásirodalomban (Dömötör 1974/1983: 191-193). Ezt a feltételezést Erdélyi Zsuzsanna is elfogadja, és imádságszövegekben előforduló párhuzamokkal alá is támasztja (Erdélyi 1976: 300.). Hasonló kezdőformulákat találunk még a Júlia szép leány balladában és a regösénekekben (Dömötör 1974/1983: 192-193; Erdélyi 1988: 742.).

Az “égi csoda” jelenvalóságára, a természetfelettiel való találkozásra utalnak a szöveg más motívumai is: “Egek ajtaja nyitatlan megnyílanak./ mennyei harangok huzatlan megzúdulának.” A magától megszólaló harang, megnyíló mennyei ajtó, meggyulladó gyertya ugyancsak transzcendens jelenségre utal, ezek a képek azonban már jelen vannak a vallásos legendairadalomban. (Erdélyi 1976: 605.) Az archaikus imádságokban is találkozhatunk változataikkal.

Az almafa-motívum és a koszorúját kötő Mária-kép révén a szöveg rokona a Hegyet hágék... 236. és 237. számú köszöntőénekeinek (Erdélyi 1976: 712-714.), melyeknek változatai a Felvidékről kerültek elő. Két felcsíki faluban – Csíkszentdomokoson és Csíkmadarason – a Szent János napi “angyalozás” során (Balázs 1993) a falut kora hajnalban bejáró gyerekek köszöntő énekében ugyancsak megtaláljuk a fenti imaszöveg változatait (Bálint 1977: I. 473-474.). Elképzelhető, hogy az itt közölt, imaként használt szöveg Felcsíkról került Gyimesbe, aho laz “angyalozó” gyerekek köszöntőéneke lehetett. Az “ima” változataival sem Gyimesben, sem Moldvában nem találkoztam, de Gyimesben senki sem emlékezett arra, hogy a Szent János napi “angyalozás” népszokása élt volna itt valaha. Az adatközlő emlékezete szerint ezt az “imát” régen Szent János napján a templomban énekelték is.

- (32) Ma Szent János napja, Isten kivirajjsza,
 Egek nyiccsátok meg mennynek ajtaját,
 hogy mű es láthassuk Krisztus koporsaját.
 Egek ajtai nyitatlan megnyíllanak,
 mennyei harangok huzatlan megzúdulának.
 Én kicsinke vagyok, szóllani se tudok,
 még es a Jóistennek dicséretet mondok:
 Dicsértessék Jézus föld kerektségében.
 Dicsértessék Márja minden borszékében* (?)
 Szent Jánoson küjjel van egy kerek dombocska,
 aóban növelkedik egy édes almafa.
 Édes az almája, csukros a virága,
 alatta ül vala Boldogságos Szépszűzmárja.
 Úgy köti, úgy köti ékes koszoruját,
 fejjérrel, veressel, fejjérrel, veressel.
 Ha avval nem éri, arannyal béfejszi...

“...Ezt én édesapámtól. ... Szent János napján, azt mondta. Régebb énekelték a templomba. De most ki hallja? Senki se!

(Antal Györgyné Gál Borbála 1909, Hidegség pataka. 1980. aug.20.)

*)“borszékében”: Szövegromlás. Pais Dezső Mária székét aranyozott borszéknek értelmezi (Erdélyi 1971: 364.; Erdélyi 1976: 393.). Az adatközlő a kérdéses sort a felvett változatok egyikében “értelmesítette”: “Dicsértessék Jézus kenyér s bor színében”. A Művelődésben – nem tulajdonítva még jelentőséget a kérdésnek – az “értelmesített” változatot közöltem (Tánczos 1991a).

Az itt közölt 32 imaszöveg, mely több archaikus imatípust hivatott reprezentálni, bár számszerűleg kevésnek mondható, mégis jelzi azt, hogy a gyimesi csángóság archaikus imádságai szervesen, törés nélkül illesz-

kednek bele a teljes magyar imádságanyagba. Néha meglepődünk ugyan egy-egy többé-kevésbé helyi elterjedtségűnek tekinthető kép, fordulat eredetiségén, költői szépségén, de legalább ennyire meglepő és meggondolkodtató az a tény, hogy a magyar nyelvterület keleti végein, Csíksban, Gyimesben, Moldvában fellelhető imádságok gyakran pontos szövegszerű egyezést mutatnak a nyugati vagy északi végeken feljegyzett imaszövegekkel. Egy-egy ilyen megfelelés nemcsak a magyar népi kultúra egységét bizonyítja, hanem arról is árulkodik, hogy ezek az archaikus apokrif imák mindvégig a hivatalos vallásosság árnyékában éltek, s így minden korban számolnunk kell a “felülről” a “magaskultúra” irányából jövő hatásokkal. Egyes imatípusok esetében joggal gyanakodhatunk egy valamikori “eredeti változat” létezésére is.

Irodalom

- Balázs Lajos*
1993 Szent János-napi angyalozás Csíkszentdomokoson. Néprajzi Látóhatár. II. évf. 1-2. 1-27.
- Bálint Sándor*
1937 Népünk imádságai. Regnum Egyháztörténeti Évkönyv. 19-47. Bp.
- 1977 Ünnepi kalendárium. I-II. Bp.
- Besenczi Sándor*
1988 Népi imádságok Kalocsa vidékéről. Debrecen (Folklór és etnográfia 41.)
- Bozóky Edina*
1972 A Grál-legenda eredete. Világosság. 11. 663-669.
- Dömötör Tekla*
1974/1983 A népszokások költészete. Bp.
- Erdélyi Zsuzsanna*
1971 Archaikus és középkori elemek népi szövegekben. Ethnographia. LXXXII. 343-363. (Holl Béla, Mezey László és Pais Dezső hozzászólásaival).
- 1974 Hegyet hágék, lőtőt lépék (Archaikus népi imádságok). Somogyi Almanach. 19-21. Kaposvár.
- 1976/1978 Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok. Bp.
- 1979a Mária-síralmak költészete. Új Írás. 6. szám, 55-68, 69-72.
- 1979b Üdvöz-légy gyenge oltóványotska. Új Írás, 12.szám, 33-45, 46-48.
- 1979c Interethnicum. Studia Slavica. XXV. 105-122.
- 1980 Archaikus szövegemlékek a nógrádsipeki néphagyományban. In: Szemerkényi Ágnes (szerk.): Nógrádsípek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórájáról. Bp., 183-233, 562-753, 686-692.
- 1984 Késő-középkori közköltészeti emlékek a hazai interetnikus – délszláv – szakrális hagyományban. In: Kiss M.–Niedermüller P. (szerk.): Folklór és tradíció. Bp., 43-105.

- 1985 Az archaikus népi imádságok középkori összetevői. In: Béládi M.–Jankovics J.–Nyerges J. (szerk.): A magyar vers. Bp., 303-310.
- 1988 Archaikus népi imádságok. In: Vargyas Lajos (szerk.): Magyar népköltészet. Magyar néprajz. V. Bp., 692-748.
- 1990a “Csokolja Egész Magyarországot Juliskanéni” (Vallásos hagyományaink mentése külsországi magyarjaink között.) In: Fejős Z.–Küllös I. (szerk.): Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl. Bp., 9-57.
- 1990b “Magyarországot a Máriára bízta”. Mária-énekek és imák az elmúlt századok népi imakönyveiben. Új Írás. 30:5. 61-76.
- 1991 Az archaikus népi imádságzáradékok történeti kérdései. In: Erdélyi Zs. (szerk.): Boldogasszony ága. Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Bp., 51-142.
- 1992 Későközépkori szakrális hagyományaink népköltészeti kapcsolatai a Kárpát-medencében. In: Egyházak a változó világban. Tatabánya, 301-306.
- Fettich Nándor*
1959 A Júlia szép leány balladáról. Ethnographia. LXX. 61-78.
- 1971 Vallásos jellegű varázs-szövegek a magyar néphitben. Ethnographia. LXXXII. 44-69.
- Kallós Zoltán*
1966 Ráolvasás a moldvai és a gyimesi csángóknál. Műveltség és Hagomány. VIII. 137-157.
- Kálmány Lajos*
1885 Boldogasszony ősvallásunk istenasszonya. Értekezések a nyelv és széptudományok köréből. XII.9.Bp.
- Magyar Népzene Tára II.*
1953 Kerényi György: Jeles napok. B.
- Pócs Éva*
1986 Magyar ráolvasások I-II.Bp.
- Polner Zoltán*
1978 Föld szülte fáját. Szeged kömyéki ráolvasások és népi imádságok. Szeged.
- Polner Zoltán*
1985 Koronával koronázzák. Makó kömyéki ráolvasások és Krisztus-legendák. Makó
- Salamon Anikó*
1987 Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák. Bp.
- Silling István*
1992 Boldogasszony ablakában. Népi imádságok és ráolvasások Kupuszináról, Újvidék.
- Tánczos Vilmos*
1991a “Gyöngyökkel gyökerezteél”. Archaikus apokrif népi imádságok. Művelődés. XL. 2-3. szám, 50-51.
- 1991b Erdélyi Zsuzsanna köszöntése. Két imádság Tánczos Vilmos gyűjtéséből. Honismeret. XIX. 4. 97-98.